

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО»

ОБЛАСНИЙ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Профілактичні програми з досвіду роботи працівників психологічної служби закладів освіти Кіровоградської області

Збірник профілактичних програм

*Друкується за рішенням вченої ради
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»
(від 24.12.2019 року, протокол № 8)*

Кропивницький
2020

УДК 88.3
П 84

Профілактичні програми з досвіду роботи працівників психологічної служби закладів освіти Кіровоградської області [збірник профілактичних програм] / укладачі: Чебоненко В.Ф., Дзюбас Н.А., Заболотня О.М. – Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2020. – 44 с.

Профілактичні програми спрямовані на профілактику негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі. Практика свідчить і підтверджує потребу в розробці та впровадженні принципово нових, інноваційних методик профілактичної діяльності.

Програми поєднують загальнопедагогічні та психокорекційні методи роботи з батьками: групову роботу з батьками, заняття з елементами тренінгу батьківської ефективності, психотерапію, концепцію взаємодії батьків і дітей, концепцію сімейного виховання.

Суттєвою особливістю профілактичних програм є те, що вони пройшли апробацію у закладах освіти і дають змогу популяризувати досвід професійної роботи серед дітей, батьків та учнівської молоді щодо формування психологічних знань, підвищення рівня психологічної культури і психологічної компетентності учасників освітнього процесу.

Рецензенти:

Горська Галина Олександрівна – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри практичної психології Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка;

Гельбак Анжела Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки, психології і корекційної освіти КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського».

Відповідальна за випуск – Корецька Л. В.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Ларіонова О. М. Профілактична програма «Крок до успіху»	
Вступ.....	7
Структура тренінгу.....	10
Рекомендована література.....	14
Ланчуковська Л.А. Профілактична програма зі зменшення рівня негативних поведінкових явищ та підвищення психологічної компетентності в освітньому середовищі «Студія соціально-психологічного театру «Sociolla»	
Пояснювальна записка.....	15
Структура програми.....	24
Рекомендована література.....	31
Токова В.Б. Профілактична програма з розвитку позитивного батьківства батьків учнів 1-х класів «Школа батьківства»	
Пояснювальна записка.....	32
Навчально-тематичний план.....	35
Рекомендована література.....	40
Висновки.....	41
Список використаних джерел.....	43

ВСТУП

Недоліки виховання, організації дозвілля дітей і підлітків, негативний вплив засобів масової інформації призводять до формування у молоді споживацьких інтересів, ігнорування правових норм, загальноприйнятих правил поведінки, моральних та духовних цінностей, здорового способу життя. А це, у свою чергу, ставить під загрозу майбутнє нації, яке залежить від сьогоденної молоді.

Психологічна профілактика є складовою частиною державної політики щодо забезпечення оптимальних умов для зростання самодостатньої, гармонійної, активної особистості, здатної до творчого життєвого програмування та індивідуальної самореалізації.

Саме тому профілактична робота – надзвичайно важливий напрямок діяльності працівників психологічної служби закладів освіти.

Виходячи із суті та змісту діяльності психологічної служби системи освіти, профілактику можна розглядати як спеціальний вид діяльності практичного психолога та соціального педагога, спрямований на збереження, зміцнення і розвиток психологічного здоров'я дітей на всіх етапах розвитку особистості.

Тому профілактична діяльність, яка здійснюється у закладах освіти, передбачає:

а) відповідальність за дотримання в установі (дошкільний навчальний заклад, заклад загальної середньої освіти, інтернат, дитячий будинок, ліцей, коледж тощо) соціально-психологічних умов, необхідних для повноцінного психічного розвитку і формування особистості дитини на кожному віковому етапі;

б) своєчасне виявлення таких особливостей дитини, які можуть призвести до певних складнощів, відхилень у її інтелектуальному й емоційному розвитку, у поведінці й стосунках з дорослими та ровесниками;

в) попередження можливих ускладнень у зв'язку з переходом дітей до наступного вікового етапу розвитку.

Про профілактику йдеться тоді, коли практичний психолог чи соціальний педагог на основі своїх знань і досвіду здійснює сукупність заходів, спрямованих на попередження можливого неблагополуччя у психічному й особистісному розвитку здобувачів освіти, створення психологічних умов, які найкраще впливають на такий розвиток. Працівник психологічної служби має вміти прогнозувати можливість виникнення у здобувачів освіти певних психологічних проблем, виходячи із особливостей їх віку, індивідуальних особливостей, соціальної ситуації розвитку і на цій основі планувати та здійснювати профілактичну роботу. Отже, особливістю правильно організованої профілактичної роботи в закладі освіти є те, що працівники психологічної служби розпочинають її тоді, коли дитина чи група дітей ще не мають певних проблем.

Здійснювати профілактику можна як з окремими дітьми або групами дітей, окремими і паралельними класами, так і з учителями, вихователями, батьками та іншими дорослими людьми, які справляють вплив на виховання та розвиток дітей.

У психолого-педагогічній профілактиці прийнято виділяти три рівні профілактики:

1-й рівень – це первинна психопрофілактика. На цьому рівні працівники психологічної служби працюють з дітьми, які мають незначні емоційні, поведінкові та навчальні розлади і виявляють турботу про психічне здоров'я і психічні ресурси усіх дітей. На першому рівні у центрі уваги перебувають усі діти закладу освіти.

2-й рівень – вторинна профілактика. Вона спрямована на так звану «групу ризику», тобто на тих дітей, у яких уже мають місце певні психологічні проблеми. Вторинна профілактика передбачає раннє виявлення у дітей труднощів у навчанні та поведінці. Головне завдання цього рівня – подолати дані труднощі ще до того, як діти стануть соціально або емоційно некерованими. У цьому випадку працівники психологічної служби працюють не з усіма дітьми, а з групою по 3-10 осіб у кожній. Вторинна профілактика включає роботу з усіма учасниками освітнього процесу.

3-й рівень – третинна профілактика. На цьому рівні профілактики діяльність працівників психологічної служби зосереджується на дітях з яскраво вираженими навчальними або поведінковими проблемами. Головне завдання на цьому етапі – корекція або подолання серйозних психологічних труднощів і проблем. На третьому рівні практичний психолог чи соціальний педагог працює з окремими учнями.

У загальному вигляді завдання профілактичної роботи психологічної служби освітнього закладу можна сформулювати так:

- робота із адаптації дітей, підлітків і молоді до умов освітнього закладу, напрацювання конкретних рекомендацій педагогам, батькам, вихователям з надання допомоги дітям у період адаптації;

- створення програм індивідуальної роботи з учасниками навчального процесу, призначених для адаптації дошкільнят, школярів, студентської молоді до процесу навчання і забезпечення всебічного та гармонійного розвитку особистості;

- створення умов, які сприяють попередженню виникнення дезадаптаційних станів при переході на нові ступені навчання у системі освіти (із дошкільного навчального закладу до початкової школи, із неї – у неповну середню тощо);

- проведення різних видів робіт із створення сприятливого психологічного клімату в закладі освіти;

- здійснення заходів, спрямованих на попередження і зняття психологічного перевантаження педагогічного колективу.

Збірник «Профілактичні програми з досвіду роботи працівників психологічної служби закладів освіти Кіровоградської області» спрямований на прогнозування можливих ускладнень у житті чи поведінці певного контингенту, який є основним об'єктом діяльності служби, визначає соціально-психологічні умови, за яких ці ускладнення можна попередити або пом'якшити їх переживання, розробку системи заходів, які б забезпечували ці умови, із залученням до їх здійснення всіх зацікавлених сторін.

У збірнику розкривається зміст профілактичної діяльності в закладах освіти, розглядаються особливості організації його роботи з дітьми, учителями та батьками щодо охорони психічного здоров'я, попередження неблагополуччя та відхилень у розвитку особистості, вирішення конфліктів та проблем у міжособистісних стосунках, формування активної життєвої позиції особистості.

Кожна програма включає цикл профілактичних занять з урахуванням основних принципів профілактичної роботи з використанням різних інтерактивних форм, методів та новітніх технологій, спрямованих на допомогу дитині у процесі розвитку навичок групової взаємодії, розвитку рефлексії та емпатії, удосконалення навичок експресивного самовираження, навичок конструктивної поведінки у конфліктних ситуаціях, профілактиці особистісних девіацій та соціальних проблем.

Метою програми «Крок до успіху» є розвиток соціально-комунікативних здібностей та формування активної життєвої позиції особистості, здатної досягти успіху і реалізувати себе у суспільстві. Зміст тренінгового курсу «Крок до успіху» структуровано за десятьма темами: «Яка я людина», «Я – особистість», «Як вирішувати проблеми», «Алгоритм постановки й досягнення мети», «Цінності життя», «Уміння керувати собою – шлях до успіху», «Секрети успіху», «Формула успіху», «Позитивне мислення – запорука успіху», «Погляд у майбутнє».

Заслуговує на увагу програма «Школа позитивного батьківства», яка спрямована на захист дитини від жорстокого поводження та недбалою ставлення з боку батьків, налагодження позитивних взаємовідносин у родині. Тому тренінгові заняття побудовані за принципом цілісності, доступності, послідовності та індивідуалізації дають можливість набувати нових знань та навичок позитивного батьківства.

Різноманітні сучасні просвітницькі методи роботи з дітьми щодо формування навичок швидкої адаптації до різноманітних явищ соціального середовища, умінь приймати самостійні та відповідальні рішення, долати життєві перепони, активізувати особистісний потенціал для самореалізації і самоствердження в різноманітних сферах людської життєдіяльності подані в інноваційній програмі розвитку особистості підлітка «Соціально-психологічний театр «Sociolla».

З огляду на зазначене вище вважаємо доцільним приділяти увагу профілактичній діяльності в закладі освіти її основним напрямкам, формам та технологіям роботи з дітьми, батьками та педагогами.

ПРОФІЛАКТИЧНА ПРОГРАМА «КРОК ДО УСПІХУ»

*Ларіонова О.М., практичний психолог
ОНЗ «Дмитрівська ЗШ І-ІІІ ступенів
імені Т.Г. Шевченка
Знам'янської районної ради
Кіровоградської області»*

ВСТУП

Випадкових перемог не буває. Успіх приходить до тих, хто рухається вперед, до тих, хто розподіляє свої сили з розумом.

Л.Фейєрбах

Життя щоденно ставить людину перед необхідністю вибору – прийняттям відповідальних рішень. Життєвий шлях особистості багато в чому залежить від того, наскільки вона здатна пізнати світ і себе, свідомо визначити мету і підпорядковувати їй свою діяльність.

Кожен хоче чогось досягти у житті, щоб мати можливість пишатися собою. Чому ж одному це вдається, а іншому – ні? Адже людина має реальні можливості керувати власним життям і розвитком, розвиваючи власне «я», досягати відчуття впевненості й надійності.

Але сучасний світ – це світ конкуренції, тому успішна самореалізація особистості все більше залежить від наявності розвитку певних рис характеру.

Тому основне завдання сучасної школи полягає в тому, щоб виховати творчу особистість, створити умови для її повноцінного фізичного, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку.

Першочерговим завданням у сучасному навчальному закладі повинно стати виховання і стимулювання соціальної активності учнів, розвиток їх індивідуально-психологічних здібностей. Тільки соціально активна особистість прагнучиме до самовдосконалення та саморозвитку, зможе реалізувати себе, досягти успіху.

Створення «ситуації успіху» в освітньому середовищі сприяє атмосфері психологічного комфорту, впевненості та захищеності, допомагає дитині зрости успішною, відчувати радість від подолання труднощів.

Фахівці сходяться на думці, що успіх залежить від таких ознак, як цілеспрямованість, самодостатність, впевненість у собі, саморозвиток, гармонія з самим собою, активна життєва позиція і т.д. Успішна особистість розвивається протягом усього життя, не зупиняється на досягнутому, не сходиться на півдорозі і живе у вічному прагненні до ідеалу. Вона здатна знайти сенс у всьому, чим би вона не займалась. І цьому варто повчитися, адже будь-які наші дії або емоції повинні відповідати на питання: навіщо? Тоді ми будемо мати чітке уявлення про те, чого хочемо отримати від життя і як стати успішним.

Метою програми «Крок до успіху» є розвиток соціально-комунікативних здібностей та формування активної життєвої позиції особистості, здатної досягти успіху і реалізувати себе у суспільстві.

Завдання:

- створення умов для самореалізації особистості, утвердження принципів загальнолюдської моралі;
- формувати в учнів уявлення про поняття «успіх», чинниках, що визначають успішність людини у житті;
- сприяти розвитку умінь прогнозувати свої життєві перспективи, визначати ті знання, уміння та навички, які необхідні для досягнення мети;
- активізація мислення учнів, розвиток аналітичних здібностей, відпрацювання навичок групової роботи, комунікативних здібностей, усвідомлення власної ролі у побудові свого успішного майбутнього;
- формувати відповідальність за своє майбутнє, здатність встановлювати власні цілі, навички прогнозування та планування майбутнього.

Зміст тренінгового курсу «Крок до успіху» структуровано за десятьма темами: «Яка я людина», «Я – особистість», «Як вирішувати проблеми», «Алгоритм постановки й досягнення мети», «Цінності життя», «Уміння керувати собою – шлях до успіху», «Секрети успіху», «Формула успіху», «Позитивне мислення – запорука успіху», «Погляд у майбутнє».

Кожна тема містить певну кількість занять, що мають власну мету і в сукупності спрямовані на досягнення загальної мети.

Відповідно до мети, функцій, принципів сучасної освіти навчально-методичні матеріали містять такі основні компоненти:

- **інформаційний** – поєднує в собі пізнавальну, ціннісну, розвивальну складові: надає досвід пізнавальної діяльності, під час якої засвоюються знання, уміння, навички;
- **комунікативний** – надає досвід міжособистісного спілкування;
- **рефлексивний** – розвиває у підлітків самопізнання, здатність до рефлексії та оволодіння способами самовдосконалення, морального самовизначення; формує життєву позицію як систему особистісних цінностей.

Кожний компонент у змісті програми виконує свої специфічні функції, які пов'язані між собою, і виражається у тому, що засвоєння кожного впливає на рівень і якість засвоєння інших.

Програма «Крок до успіху» призначена для роботи з підлітками 14-17 років та розрахована на психологів і соціальних педагогів загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів. Проводиться у формі тренінгу, що передбачає певні особливості навчального процесу та його організації.

У тренінгу використовуються методи навчання, спрямовані на стимуляцію взаємодії учасників. Такі «інтерактивні методи навчання» забезпечують можливість активного обговорення, осмислення й індивідуального сприйняття інформації кожним учасником; створюють найкращі умови для навчання методів комунікації, полегшують дитині процес індивідуалізації, що є основою для

подальшого дорослішання, сприяє особистісному росту, позитивному сприйнятті свого «я».

Під час занять також використовуються притчі, які органічно вплітаються в бесіду, побудовану у формі діалогу, що передбачає рівний обмін думками, цінностями, життєвими смислами.

Теми програми «Крок до успіху» можна проводити як тренінгові заняття під час факультативної та гурткової роботи або в позаурочний час, дотримуючись певних рекомендацій:

- роботу розраховано на 20 академічних годин (10 занять по 2 години);
- навчання рекомендується проводити протягом півріччя (1 заняття, 2 академічні години, на тиждень);
- курс проводиться з групою учнів 9, 10 або 11 класів);
- робота за цією програмою передбачає використання інтерактивних методів навчання і проводиться у формі соціально-психологічного тренінгу, що, в свою чергу, потребує дотримання певних умов:

1) кількість учасників має бути постійною і становити не менше 10 осіб, але не більше 20;

2) заняття проводиться у спеціально організованому просторі приміщенні (учасники сидять на стільцях по колу);

3) кожне заняття триває 2 академічні години (1,5 години);

4) кожне заняття складається з трьох основних елементів:

вступна частина: привітання, повідомлення теми заняття, знайомство учасників, прийняття (повторення) правил роботи групи, вступне слово ведучого, визначення очікувань учасників від тренінгового заняття;

основна частина: визначення рівня поінформованості, актуалізація проблеми, інформаційне повідомлення, відпрацювання практичних навичок;

заклучна частина: підбиття підсумків заняття, визначення щодо реалізації очікувань, оцінка рівня набутих знань учасників.

Очікувані результати програми:

- оволодіння соціально-комунікативними навичками, пізнання себе як особистості, удосконалення й активізація індивідуального досвіду кожного учасника;

- прагнення підлітків до самовдосконалення, самоствердження та самореалізації;

- усвідомлення відповідальності за своє життя та сформованість активної життєвої позиції;

- сформованість навичок прогнозування та планування майбутнього;

- засвоєння прийомів ефективного спілкування та взаємодії у соціумі з метою успішної самореалізації у суспільстві.

СТРУКТУРА ТРЕНІНГУ «КРОК ДО УСПІХУ»

Види роботи	Орієнтовна тривалість, хв.	Необхідні матеріали
Заняття 1 *Яка я людина*	90	
Вправа «Знайомство»	10	
Правила роботи в групі	5	Плакат «Правила роботи в групі»
Вступ. Очікування	5	Плакат «Наші очікування»
Вправа «У чому мені пощастило в цьому житті»	10	
Вправа «Яка я людина»	10	Папір А4, ручки
Вправа «Бінго»	15	Папір, ручки, фломастери
Притча «Бути самим собою»	10	
Вправа «Плутанина»	10	
Вправа «Мої поради»	10	Папір А4, ручки
Підсумки. Вправа «Посмішка по колу»	5	
Заняття 2 *Я – індивідуальність*	90	
Вправа «Привітання»	5	
Повторення правил	5	Плакат «Правила роботи в групі»
Вступ. Очікування	5	Плакат «Наші очікування»
Вправа «Незакінчене речення»	10	Папір А4, ручки, фломастери
Вправа «Мій образ»	15	
Притча «Істина»	15	
Вправа «Промінчик сонця»	10	Папір А4, ручки, олівці
Вправа «Атоми й молекули»	10	
Вправа «Усе одно ти – молодець!»	5	
Підсумки	5	
Вправа «Крок – раз!»	5	
Заняття 3 *Як вирішувати проблеми*	90	
Вправа «Незакінчене речення»	5	
Правила	5	Плакат «Правила роботи в групі»
Вступ. Очікування	5	Плакат «Наші очікування»
Вправа «Погляд»	15	
Вправа «Зламаний автомобіль»	10	
Гра «Перешкода»	10	Стільці
Вправа «Собака Гаррі»	20	Папір А4, ручки

Міні-лекція «Невдача й помилка як стимул для саморозвитку»	5	
Вправа «Дерево»	5	
Підсумки	5	
Вправа «Побажання»	5	
Заняття 4 *Становлення особистості та алгоритм постановки й досягнення мети*	90	
Привітання. Вправа «Зернятко»	5	
Правила	5	Плакат «Правила роботи в групі»
Вступ. Очікування	5	Плакат «Наші очікування»
Вправа «Крісло»	10	
Інформаційне повідомлення «Становлення особистості»	5	
Вправа «Фарби внутрішнього світу»	10	Папір, контурні зображення силуетів людини, олівці
Притча про каву	10	
Вправа «Асоціативний куш»	10	Папір А1, фломастери
Робота в групах «Проблема – мета»	20	Плакати, маркери
Вправа «Дотягнутись до зірок»	5	
Підсумки	5	
Заняття 5 *Цінності мого життя*	90	
Привітання. Вправа «У мене все вийде»	5	
Правила роботи	5	Плакат «Правила роботи в групі»
Вступ. Очікування	5	«Плакат «Наші очікування»
Вправа-розминка	5	
Вправа «Мої цінності»	15	Плакат «Мої і наші цінності», ручки
Інформаційне повідомлення «Життєві цінності»	5	
Мозковий штурм «Яку роль відіграють цінності у нашому житті»	5	
Робота в групах « Найголовніші цінності мого життя»	15	Папір, фломастери
Притча «Найважливіші речі»	10	
Гра «Займи своє місце»	10	
Вправа-релаксація «Чарівна крамниця»	5	
Підсумки	5	
Заняття 6 *Уміння керувати собою – шлях до успіху*	90	
Вправа-привітання «Блукаючі вогники»	5	

Правила	5	Плакат «Правила роботи в групі»
Вступ. Очікування	5	Плакат «Наші очікування»
Вправа «Водограй карток»	15	Картки «Креатив 2»
Гра «Кому це належить»	10	
Мозковий штурм «Що таке психологічне благополуччя?»	5	
Інформаційне повідомлення «Емоційне благополуччя»	5	
Тест «Твій рівень психологічного благополуччя»	10	
Вправа «Групове малювання картинок»	15	Плакати, маркери
Вправа-медитація «Скринька успіху»	10	
Підсумки	5	
Заняття 7 *Секрети успіху*	90	
Вправа-привітання	7	
Правила	3	Плакат «Правила роботи в групі»
Вступ. Очікування	5	Плакат «Наші очікування»
Вправа «Що таке успіх»	10	
Притча «Про секрет успіху»	10	
Робота в групах. Вправа «Досягнення успіху»	25	
Самодіагностика. Тест «Чи здатні ви досягти успіху»	10	Папір, ручки
Мозковий штурм «Портрет успішної людини»	5	фліп-чарт, маркери
Вправа-релаксація «Здійснення бажань»	10	
Підсумки	5	
Заняття 8 *Формула успіху*	90	
Вправа-привітання «Ви не повірите, що...»	5	
Правила	5	Плакат «Правила роботи в групі»
Вступ. Очікування	5	Плакат «Наші очікування»
Вправа «Грамота»	10	Папір А4, маркери
Вправа «Дерево наших інтересів і здібностей»	20	Папір А4, олівці
Вправа «Закінчи речення»	10	
Інформаційне повідомлення «Як стати успішним»	5	
Притча про кукурудзу	5	
Вправа «Ділові якості»	10	
Міні-лекція «Чинники, які визначають успіх»	5	

Вправа «Я – успішна людина»	5	
Підсумки	5	
Заняття 9 *Позитивне мислення – запорука успіху*	90	
Вправа «Відгадай настрої»	5	
Повторення правил	5	Плакат «Правила роботи в групі»
Вступ. Очікування	5	Плакат «Наші очікування»
Вправа «Шлюбне оголошення»	15	Папір А4, маркери, ручки
Міні-лекція «Прийми власне «я»	5	
Вправа «М'яка посадка»	5	
Вправа «Зміни негативні думки на позитивні»	10	Папір А4, ручки
Притча «Олівець»	10	
Дискусія «Моя доля. В чіх вона руках»	5	
Вправа «Образ»	15	
Вправа-медитація «Моє майбутнє доросле життя»	5	
Підсумки	5	
Заняття 10 *Погляд у майбутнє*	90	
Вправа-привітання «У майбутньому...»	5	
Повторення правил	5	Плакат «Правила роботи в групі»
Вступ. Очікування	5	Плакат «Наші очікування»
Вправа «Доросле життя»	15	Плакати, маркери
Мозковий штурм «Якості успішної людини»	10	
Вправа «Я досягну, я зможу»	25	Папір А4, ручки
Притча «Дві краплі олії»	10	
Вправа-медитація «Ваше успішне майбутнє»	5	
Підсумки. Рефлексія	10	

*Конспекти занять за посиланням:

<https://docs.google.com/document/d/135v4XMweHe5RzQhamaNt9Z9fL1anuAOUzzdfu-pHT7c/edit?usp=sharing>

Рекомендована література

1. Безпалько О., Савич Ж. Спілкуємось та діємо: навч.-метод. посіб. – К.: Навч. книга, 2002.
2. Джонсон Девід В. Соціальна психологія: тренінг міжособистісного спілкування / Пер. з англ. В. Хомика. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003. – 288с.
3. Громович А. Основи самопізнання. /Аліса Громович// Психолог. 2015. – № 17-18. – Вкладка.
4. Зайверт Л. Ваше время – в ваших руках. – М., 1991. – 234 с.
5. Зимівець Н.В., Лещук Н.О., Авельцева та ін. Методика освіти «Рівний-рівному»: навч.-метод. посібн. – К.: Навч. книга, 2002.
6. Зимівець Н.В., Сивогракова З.В., Лещук Н.О. Твоє життя – твій вибір: Навч.- метод. посіб. – К.: Навч. книга, 2002. – 190 с.
7. Кірейчева Є.В., Кірейчев А.В. Психологічний тренінг розвитку Я-концепції. – Ялта, 2006. – 80 с.
8. Козлов Н. Лучшие психологические игры и упражнения. – Екатеринбург, 1997.
9. Притчи о человечестве. – Минск, 1999.
10. Лещук Н.О., Савич Ж.В., Голоцван О.А. Дорослішай на здоров'я: навч.-метод. посіб. – К., 2012. – 214 с.
11. Литовченко Н.Ф. Професійно-орієнтований тренінг самопізнання та саморегуляції: навчально-методичні матеріали для тренінгових занять студентів педагогічних вузів. – Ніжин: НДПУ, 2002. – 72 с.
12. Тіунова О. Подорож на планету «Я». / Олена Тіунова // Психолог. – 2014. - №18. – с. 27-43.
13. Туріщева Л.В. Тиждень психології в школі. /Л.В.Туріщева. – Х.: Вид. Група «Основа», 2011. – 208 с. – (Серія «Психологічна служба школи).

**ПРОСВІТНИЦЬКА ПРОГРАМА
ЗІ ЗМЕНШЕННЯ РІВНЯ НЕГАТИВНИХ ПОВЕДІНКОВИХ ЯВИЩ
ТА ПІДВИЩЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ
«СТУДІЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ТЕАТРУ «SOCIOLLA»**

*Ланчуковська Л.А., практичний
психолог комунального закладу
«Навчально-виховне об'єднання
ліцей-школа-дошкільний навчальний
заклад «Вікторія - П»
Кіровоградської міської ради
Кіровоградської області»*

Пояснювальна записка

Реалії сьогодення потребують від особистості учня навичок швидкої адаптації до різноманітних явищ соціального середовища, умінь приймати самостійні та відповідальні рішення та долати життєві перепони, активізувати особистісний потенціал для самореалізації та самоствердження у різноманітних сферах людської життєдіяльності.

Слід зазначити, що найпродуктивніше життєвий досвід засвоюється у підлітковому та юнацькому віці й недооцінку цього періоду в подальшому не можливо буде компенсувати. Саме тому підліткам та молоді необхідно допомогти здобути не лише знання, а й опанувати вміння жити за непростих умов сьогодення, усвідомити свою унікальність та сприяти прагненню до розвитку себе як особистості.

Аналіз діяльності, яка здійснюється соціально-психологічною службою школи, спрямований на профілактику негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі, свідчить про недосконалість і зниження ефективності цієї роботи. Практика свідчить і підтверджує потребу в розробці та впровадженні принципово нових, інноваційних методик профілактичної діяльності. Саме на впровадження нової методики профілактичної роботи – організацію в загальноосвітній школі інтерактивного театру з репертуаром, що базується на п'єсах, направлених на формування навичок здорового способу життя та відмови від ризикованої поведінки – спрямовано цей проєкту

Подальша участь шкільної студії соціально-психологічного театру «*Sociolla*» у профілактичній діяльності разом з іншими навчальними закладами та міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді забезпечить життєздатність проєкту і підвищення рівня профілактичної роботи. Проєкт реалізовуватиметься протягом трьох років на базі загальноосвітньої школи I-III ступенів №2 міста Кропивницький з метою навчання та організації сталої команди для подальшої реалізації набутого досвіду самими дітьми для інших дітей.

Перевагою у реалізації цього проєкту є тісна співпраця з навчальними закладами, як інституцією, що забезпечує три умови дієвої профілактики:

Масовість – навчальні заклади охоплюють переважну більшість дітей та молоді до 18 років.

Превентивність – можливість спланувати і здійснити вплив ще до того, як у житті молодої людини виникнуть реальні ризики і проблеми

Ефективність – упровадження профілактичних програм, в основу яких покладено розвиток життєвих навичок, суттєво зменшує ризики і підвищує індивідуальний потенціал благополуччя

Результатом проєкту стане охоплення великої кількості учнів навчальних закладів міста інформаційно-профілактичною роботою. В результаті чого учні матимуть можливість не тільки почути і побачити правдиву інформацію, але і самі зможуть взяти активну участь в обговоренні проблем та пошуку виходу із складної життєвої ситуації, набудуть навичок прийняття правильного рішення і розуміння того, що від кожного їх рішення і вчинків залежить подальше життя.

Проблема, на вирішення якої направлена програма

Проблеми, на розв'язання яких спрямована програма, – це прояви асоціальної поведінки молоді в Кропивницькому. Статистика свідчить, що з кожним роком збільшується кількість молодих людей, втягнутих у складні проблеми сучасності.

Проблеми сучасності такі споконвічні, відомі й злободенні: проблеми батьків і дітей, наркотики, ранній початок статевого життя, аборти, інфікування соціально небезпечними хворобами і – як результат – втрачене життя. У теперішнього молодого покоління наркоманія стала модою, атрибутом молодіжної субкультури. Без маріхуани, «екстазі» та інших психостимуляторів багато хто з молоді вже не уявляє собі дискотеку та інші форми молодіжних «тусовок». Діти, які розпочинають статеве життя в 13-14 років і як наслідок – велика кількість абортів серед неповнолітніх. Стрімке поширення в молодіжному середовищі хвороб, що передаються статевим шляхом і, в першу чергу, ВІЛ/СНІДу і такого страшного явища, як молодіжні суїциди.

Так що ж робити? Скласти руки і спостерігати, як підлітки ковтають «екстазі» на дискотеках, що вже стало нормою? Емоційно сприймати нову звістку про те, що під дією наркотиків підлітки скоїли ще одне насильство, вбивство чи спробувати, використовуючи сучасні методики профілактичної роботи, ефективно вплинути на ситуацію.

Сила мистецтва добре відома з давніх часів. Мистецтво здатне пробуджувати в людині весь спектр почуттів, формувати емоційний інтелект. Театр зародився у стародавньому світі як спосіб спілкування з богами, усвідомлення категорій добра і зла, форма об'єднання людей переживанням спільних емоцій, катарсисом. Театральне мистецтво приходить на допомогу у вирішенні завдань соціальної та психологічної профілактики негативних явищ, широко розповсюджених сьогодні через духовно-моральну кризу в суспільстві.

Адже соціально-економічні негаразди, темпи, технологія та обсяги поширення інформації в суспільстві призводять до того, що діти щораз менше спілкуються з дорослими і ровесниками, нерідко мають проблеми з виявом почуттів, страждають від самотності та ізоляції. Дорослі, завжди кудись поспішаючи, твердять, що дають дітям усе можливе та звинувачують їх у

душевній черствості й егоїзмі. Діти часто живуть у віртуальному світі комп'ютера й телевізора, на екранах яких розігруються штучні сценарії, проливається несправжня кров? і герої мають можливість проживати життя по кільканадцять разів.

Театральне мистецтво є одним із небагатьох, яке вимагає фізичної й особистісної присутності на виставі, активізує стан «тут і тепер», пробуджує емоційні переживання, а тому може виступати одним із небагатьох чинників психопрофілактики та формування психологічного й соціального здоров'я особистості.

Новизна проблеми

Головною особливістю вистави соціально-психологічного театру є те, що вона – наслідок систематичної корекційно-розвивальної роботи з дітьми-акторами як до, так і після вистави, та завершується взаємодією з глядачами, які включаються в активне обговорення або навіть у створення власного варіанту розвитку сюжету.

У першу чергу, соціально-психологічний театр – результат аналізу і трансформації проблеми на рівні групи. Тобто та яскрава картинка, яка, зрештою, стає доступною глядачам. Це не постановочний ефект, а продукт, створений завдяки пережитим і висловленим почуттям, думкам та ідеям дітей та їхніх керівників у процесі психологічної та педагогічної групової корекції. Що ближчою і зрозумілішою є тема вистави, то якісніше діти-актори можуть її втілити на сцені. Тоді актори й глядачі у процесі перегляду вистави здатні відчувати ефект особистісного включення у події, які зображаються, повірити у їх реальність.

У процесі інтерактивної взаємодії діти проживають реальне життя в групі акторів, роблять корисну справу та отримують життєвий досвід спілкування, вирішення проблем, виявляють самостійність і відповідальність.

У соціально-психологічному театрі головне – думки, почуття і бажання, які виникають у глядачів під час перегляду вистави, та можливість поділитися своїми враженнями після перегляду. Глядач має можливість висловитися стосовно побаченого, відчутого, усвідомленого, розраховуючи на підтримку і взаєморозуміння акторів вистави. Опосередковано, через емоційну реакцію на події, зображені у виставі, глядачі отримують досвід об'єктивації почуттів, досвід участі у відкритому обговоренні проблемних питань, усвідомлюють власне ставлення до порушеної теми, можуть присвоювати (інтеріоризувати) певні життєві вибори, запропоновані учасниками театру, самі можуть стати акторами.

Соціально-психологічний театр – форма групової корекційно-відновлювальної та розвивальної, просвітницької та профілактичної роботи з учнівською молоддю.

Суб'єкт соціально-психологічного театру – група учнів 9-11 класів у кількості максимум 15 осіб

Тема – групова проблема.

Мета: соціальна та психологічна профілактика негативних явищ; сприяти формуванню психічного та соціального здоров'я особистості;

створення сталої системи сучасної моделі профілактики негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі; створення ефективно діючого інтерактивного дитячого театру на базі загальноосвітньої школи I-III ступенів №2; підвищення поінформованості учнів, в першу чергу, інтернатних закладів та учнів міських навчальних закладів у питаннях формування навичок здорового способу життя шляхом проведення вистав у навчальних закладах; залучення до діяльності в театрі учнів з «групи ризику»; допомогти підліткам адаптуватися в соціумі.

Завдання:

- розвиток навичок групової взаємодії;
- розвиток рефлексії та емпатії;
- удосконалення навичок експресивного самовираження (елементи арт-терапії, танцювальної терапії);
- розвиток ораторського мистецтва;
- розвиток навичок конструктивної поведінки у конфліктних ситуаціях;
- розвиток творчого потенціалу дитини;
- розвиток емоційного (сенсорного) досвіду;
- профілактика особистісних девіацій та соціальних проблем;
- формування бажання молоді до самопізнання, самовдосконалення, самовиховання;
- профілактика наркоманії, алкоголізму, тютюнопаління, ранніх статевих стосунків серед підлітків та юнацтва;
- розповсюдження досвіду роботи для створення профілактичних театрів у місті та області;
- формування нового відношення населення до роботи психолога;
- виховання толерантності та толерантного ставлення до інших людей.

Кількість та частота постановок:

4 вистави на рік (тривалість однієї до 20 хв.).

Заняття – двічі на тиждень.

Тривалість курсу – 72 години.

Супроводжуюча діяльність студії: створення соціальних роликів, фотовиставок, громадських акцій та флешмобів.

Основний зміст техніки студії соціально-психологічного театру «Sociolla»:

Міні-спектакль має на меті змусити учасників театрального дійства замислитися над проблемою (наркоманії, ВІЛ-інфікування, інтернетоманії, етичних норм), зрозуміти, що проблема існує незалежно від того, що вони знають про її складові, і як вони до неї ставляться. Суттєвим моментом є обговорення проблеми глядачами під час вистави і після неї. Одна з особливостей студії – це відсутність рекомендацій про те, як слід чинити. Зрештою, керівник студії спонукає в процесі до колективної участі в постановці вистави, де кожен з учасників виступає як генератор ідей і, таким чином, вносить особистий досвід у загальну картину сценарію.

I етап – вибір проблеми.

Важливо, щоб психолог або інші учасники проекту визначили актуальну проблему, яка буде емоційно забарвлена і цікава для всіх.

II етап – сценарій.

Розробка сценаріїв здійснюється у процесі групової довготривалої корекційної роботи, підмір та створення музичного супроводу, визначення акторського завдання та основних подій вистави.

III етап – визначення ролей для учасників студії.

Перед тим, як розпочати роботу над постановкою, проводиться ретельний аналіз. Визначається, хто може зіграти ролі. Причому, береться до уваги віковий чинник, психофізичні дані, індивідуальні особливості та рівень майстерності підлітків. Увага звертається й на особисті побажання дітей. Метою такого аналізу є відбір учасників групи: за даними психофізики, акторської майстерності і практичного багажу, таких, що якнайкраще відповідають параметрам обраних ролей, які у змозі втілити задум на сцені, виконати всі поставлені завдання й донести до глядача ідею постановки.

IV етап – репетиція мізансцен і вистави в цілому. Вистава.

Юним акторам обов'язково слід попрацювати над словесною дією, якщо у творі є монологи, знати внутрішню дію, визначити внутрішній конфлікт і психофізичну поведінку актора під час монологу.

В ході першої репетиції визначаються рухи, позиції, взаємодія між учасниками та реквізит, який використовуватиметься.

Усі виконавці мають відчувати й реагувати на партнера, слухати й чути його слова, правильно оцінювати його дії й ставитись одне до одного, зважаючи на образи. Тільки за таких умов може визріти кульмінація. Тільки тоді глядачеві стане зрозуміле надзавдання, яке ставив режисер. Почуття і прагнення у глядача мають бути прив'язані конкретно до цієї постановки.

Необхідно розбурхати, пробудити, змусити замислитися глядача, аби він зрозумів, що він ховає за мішурою веселості, неадекватності. Щоб досягти такого результату, потрібна бездоганна гра всіх без винятку акторів. Але вся складність полягає в тому, що актори – це тільки діти, які лише намагаються опанувати, зрозуміти, збагнути таку цікаву й необхідну професію, як актор. У цьому і полягає завдання режисера театру.

У цій фазі уваги глядачів пропонується 12-15-хвилинна вистава. Спочатку з глядачами обговорюють проблему, намагаються передбачити наслідки поведінки героїв, відбувається обмін почуттями, рефлексія. Потім перехід до наступної фази – початок дискусії.

V етап – Обговорення.

Ця фаза є дуже важливою у всій інтерактивній роботі. На цьому етапі пропонується глядачам обговорити ролі акторів. Запропонувати, на свій розсуд, ідеальний, на їхню думку, варіант розвитку подій.

Слід звернути особливу увагу на реакцію глядачів, на тематику питань та відповідей, підводячи їх до більш проблемного обговорення, мотивуючи якомога більше глядачів до загального діалогу. Вони можуть дискутувати один з одним,

обговорювати варіанти і навіть заважати дії, але це є важливим елементом інтерактивної техніки, тому що показує, наскільки глибоко проблема зачепила глядачів, наскільки вона важлива для них.

Методика підбору репертуару та техніки застосування профілактично-просвітницької програми.

Надзвичайно важливим є репертуар, підбір для сценічних постановок таких програм, які порушують соціальні, психологічні, молодіжні проблеми, дають можливість включити підлітків у процес активного пізнання й засвоєння цінностей, бажання берегти себе і своє життя. Постановки мають бути такими, що дають можливість підліткам висловлювати свої думки, аналізувати, визначати свою позицію, проектувати моделі життєдіяльності та допомагати іншим підліткам у цьому.

Водночас програми соціально-психологічного театру створюються за часом гри до 20 хв., одні сценічні образи змінюються іншими, доповнюючи і підсилюючи гру акторів музичними і психологічними заставками, що несуть певне смислове, психологічне навантаження.

Важливою умовою функціонування соціально-психологічного театру, як засобу виховання школярів, є організація його роботи на основі виховної технології, що вимагає розуміння її вихідних принципів.

Ними є:

- цілеспрямоване створення емоційно-збагачених виховних ситуацій;
- особистісно-розвиваюче спілкування;
- використання співпереживання як психологічного механізму у вихованні особистості;
- систематичний аналіз власних і чужих вчинків.

Соціальні норми засвоюються підлітками, якщо вони емоційно переживаються. Щоб це сталося, необхідно демонструвати моральну норму не як поняття, а як форму конкретної події, вчинку чи їх наочних моделей, розігрувати все по-справжньому самими акторами театру. Тому моральні та життєві цінності у програмах соціально-психологічного театру подаються насамперед через сюжет, позицію та гру акторів, що робить їх засвоєння підлітками більш стійким, аніж через інші форми роботи.

Соціально-психологічний театр, розвиваючи емоції та почуття юних акторів, повинен спиратися на їхній власний досвід переживань. Багаторазові ж емоційні переживання узагальнюються і пов'язуються уже не конкретною ситуацією, а зі способом моральної дії, що закріплюється у відповідне етичне поняття, формує ціннісні орієнтації.

Активну внутрішню діяльність викликає порівняння двох полярних за соціально-психологічним значенням вчинків, що відображаються, зокрема, у сюжетах програм, побудованих на протиставленні Добра і Зла, Світла і Темряви, Любові і Ненависті тощо.

Соціально-психологічний театр, як інтерактивна виховна технологія, використовує принцип послідовності та наступності, що передбачає підбір театрального колективу, залучення до участі в театрі учнів з «групи ризику», система роботи з акторами, створення «ситуацій успіху».

Керівник-режисер, «підводячи» учасників театральної діяльності до сценічного втілення постановок, допомагає їм, у міру їхніх здібностей і можливостей, правдиво, емоційно, цілеспрямовано показати в сценічних умовах логіку всієї лінії дійової особи, спочатку діючи в ролі «від себе» та беручи до уваги умови перевтілення.

У діяльності театру необхідно широко використовувати метод дискусії. Він створює умови, коли учні-актори можуть не лише виразити свої погляди та переконання, а й співставити їх з позиціями інших однолітків, відстояти свою точку зору.

Народжена в ході гострої дискусії колективна істина стає своєрідним капіталом і перетворюється на переконання. Дискусію можна застосовувати при обговоренні подій, вчинків героїв програм, з'ясуванні можливості наслідування їх у реальному житті..

Динамічні процеси, які відбуваються у свідомості учасників студії під час творчої діяльності:

в процесі тренінга акторської майстерності і роботи над роллю відбувається тренінг поведінкових і комунікативних навиків, аналогічний тому, що відбувається в психологічних групах. Але за рахунок більшої кількості й тривалості занять, залучення до практичних завдань динамічні процеси в свідомості учасників студії та демонстрація власної позитивної «Я – концепції» протікають більш ефективно;

під час створення сценарію п'єси (вибір теми, аналіз ролей, написання діалогів і монологів) діти вчаться глибше бачити і розуміти процеси, які відбуваються у внутрішньому світі людини, намагаються співвідносити причини і наслідки вчинків героїв;

у процесі роботи над роллю та спектаклем підлітки вчаться складним життєвим вмінням та навичкам: правильно розподіляти і використовувати час, ставити мету і досягати її, оцінювати якість своєї роботи і роботи партнерів, розуміти інших людей, конструктивно спілкуватися;

виконання ролей, підбір музики, догляд за костюмами та декораціями, допомога в обладнанні сцени і залу, – все це соціально значущі форми самовиразу, які спрямовані справити благодатне враження, підтримати певні ідеали та цінності, подати себе відповідно до соціально і культурно прийнятих способів дій і поведінки;

в процесі «життя на сцені» відбувається самопрезентація, саморозкриття та самомоніторинг особистості;

під час перегляду спектаклю і після нього стимулюється розвивальна самоактивність – продуктування особистістю смислів, образів і психічних станів із глибини її власного ментального досвіду з орієнтацією на бажання самоактуалізувати «тут – тепер» й надзавдання досягнути вищих рівнів духовного самовдосконалення.

Профілактична та корекційна роль студії соціально-психологічного театру:

За характером спрямованості в процесі роботи психологічного театру задіяно казуальну (поведінкову) психокорекцію, яка спрямована на джерела та причини проблеми.

За змістом психокорекція в рамках психологічного театру єднає в собі афективно-вольову сферу, поведінкові аспекти, міжособистісні відношення.

За формою роботи психологічний театр є відкритою групою для підлітків зі схожими проблемами.

За наявності програми психологічний театр є імпровізованою довготривалою психокорекцією та профілактикою.

Основним принципом психокорекційної роботи в психологічному театрі є корекція «зверху – донизу». Цей принцип був висунутий і розроблений Л.С.Виготським. У центрі уваги психолога чи соціального педагога повинен стояти наступний день, а основним змістом корекційної роботи є створення «зони найближчого розвитку» для кожного учасника.

Корекція за принципом «зверху – донизу» має випереджаючий характер і будується як психологічна діяльність, націлена на своєчасне формування психологічних новоутворень.

Очікувані результати

Соціально-психологічний театр сприяє особистісному розвитку учасників, актуалізації й об'єктивізації проблемних стосунків у вигляді завершеного і цілісного просторово-часового континууму. Через театральну гру людина отримує можливість вийти за рамки тієї чи іншої реальності, в якій вона живе, наділяючи предмети оточуючого світу іншими смислами.

У власній сценічній практиці відбувається актуалізація відсутнього досвіду, його усвідомлення і засвоєння через особисті переживання. Завдяки рефлексії, яка супроводжує театральну гру, її учасник отримує ефективні інструменти корекції власних поведінкових стереотипів. Це сприяє відновленню цілісності особистості, що може бути зруйнованою через психотравмуючі обставини життя, підвищує відповідальність за власні вчинки і сприяє оволодінню контролем над своєю поведінкою.

Діти, потрапляючи у доброзичливу групу однолітків та дорослих, навчаються сприймати одне одного, демонструвати розуміння і повагу, увагу до внутрішнього світу. Діти отримують безцінний досвід обміну почуттями, думками і переживаннями з іншими людьми у безпечних умовах, без критики, табу та приниження. Створюючи і демонструючи вистави, вони потрапляють у ситуацію успіху і публічного визнання.

Важливим є підвищення самооцінки, усвідомлення вибору, зростання відповідальності, ширості, впевненості підростаючого покоління.

Результатом роботи соціально-психологічного театру є поступова підготовка дитини до дорослого життя, формування психологічної зрілості, а саме:

- дитина здатна до самокорекції, роботи над собою і до самостійного вибору;

- формується гуманістична спрямованість і позитивність відчуття життя особистості;

- здатність ставити мету і досягати її;
- будувати конструктивні стосунки з людьми;
- потребу працювати над собою і розвивати власний потенціал.

Соціально-психологічний театр виявляється тим вкрай потрібним і цілющим середовищем, яке сприяє подальшому соціально-психологічному розвитку особистості, формування власної активної життєвої компетентності та навичок соціалізації особистості.

Підсумовуючи обґрунтування педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій, навичок здорового способу життя підлітків у діяльності соціально-психологічного театру, зазначимо:

1. Ефективність використання соціально-психологічного театру як засобу виховання вимагає належного рівня усвідомлення педагогами ролі театральної діяльності в освітньому процесі, активної життєвої позиції керівників та організаторів театральної творчості, глибокого знання вікових особливостей підлітків, цілеспрямованих, наполегливих зусиль.

2. Важливим є вдосконалення змісту діяльності театрального колективу.

3. Результативність діяльності театру залежить, насамперед від репертуару, актуальності сценарію, сценічної майстерності акторів. Необхідний підбір для постановок таких тем, які порушують соціально-психологічні проблеми.

4. Важливою умовою функціонування театру, як засобу виховання підлітків, є:

- організація роботи театру на основі виховних технологій;
- бажання підлітків займатися в соціально-психологічному театрі;
- створення умов для організації та життєдіяльності театру;
- визнання акторів за значущість гри в театрі;
- захоплення режисера і консультанта даною формою роботи.

Найголовнішим завданням діяльності театру має бути не перетворення підлітків у акторів, а використання засобів театрального виконавського мистецтва для формування зрілої, здорової, соціально-активної, розвинутої, гармонійної, творчої особистості.

Структура програми

№ з/п	Зміст	Тривалість, хв.
Розділ I. *Абетка соціально-психологічного театру*		
1.	<i>Вступне заняття.</i> Познайти дітей з планом роботи гуртка. Запросити до гуртка усіх бажаючих дітей 9-11кл; вести роботу над створенням колективу; знайти вихованців із завданнями та структурою студії; розширювати кругозір. Познайти дітей з планом роботи та репертуаром гуртка на рік (заняття 1).	1
2.	Заняття з командоутворення: «Єдність колективу, єдність цілей та думок – запорука злагодженої діяльності» (заняття 2).	1
3.	Заняття зі створення умов для творчої самореалізації, розвитку навичок співробітництва, вміння знімати зажатість, скутість, формування комунікативних вмінь « <i>Театр – мистецтво колективне!</i> » (заняття 3).	1
4.	Заняття з формування навичок театральної-сценічної діяльності; ознайомлення з основами акторської майстерності; розвиток сценічної й довільної уваги, пам'яті, зорових і слухових сприйнятів, дотику, уяви: « <i>Актор – головне чудо театру</i> » (заняття 4).	1
	Усього:	4
Розділ II. *Протидія негативним явищам в суспільстві: «Життєва позиція особистості»*		
1.	Ознайомлення з етапами роботи над створенням спектаклю, опрацювання вміння використовувати в створенні спектаклю провідні виразні засоби – символ, метафору, алегорію, гіперболу; розвивати вміння залучати глядача в дію: « <i>Театральний етюд</i> » (заняття 5).	2
2.	<i>Практична робота.</i> Попереднє обговорення тематики постановки та розподіл ролей.	1
3.	<i>Практична робота.</i> Попередній розбір п'єси. Робота над ролями. Вичитка сценічних образів.	1
4.	Заняття з формування навичок створення ситуації успіху « <i>Ключі до успіху</i> » (заняття 6)	1
5.	Підготовче заняття з ознайомлення проблематики вживання наркотичних речовин серед учнівської молоді (заняття 7).	1
6.	Тренування чіткої вимови звуків, слів, фраз; вміння користуватися інтонаціями; будувати діалоги, самостійно	2

	вибравши партнера, тренувати силу звучання голосу, артикуляцію: « <i>Сценічне спілкування. Техніка мовлення. Імпровізація</i> » (заняття 8).	
7.	Репетиції в декораціях. Монтувальні та прогонні репетиції п'єси, взятої до постановки, в декораціях.	2
8.	Прем'єра постановка з профілактики виникнення наркозалежності серед учнівської молоді «Балет в тумані».	1
	Усього:	11
Розділ III. *Збереження фізичного та психічного здоров'я учнів у комплексі з толерантним ставленням до оточуючих: «Здоровий, успішний, уважний»*		
1.	Розвиток особистості учня, його інтелектуальні якості, мова, пам'ять, емоційна чуйність; допомога в умінні стати гнучкими в спілкуванні, знаходити нестандартні розв'язки, розкрити власний потенціал; формувати комунікативні навички, знімати напругу, що нагромадилася: « <i>Виконавська майстерність актора</i> » (заняття 9).	2
2.	<i>Практична робота.</i> Перше читання п'єси, взятої до постановки, з розбором дійового та подійового ряду. Встановлення надзавдання постановки, наскрізної дії та дійового завдання дійових осіб-персонажів. Розподіл ролей.	1
3.	<i>Ритмопластика</i> Розвиток вміння володіти своїм тілом; розвивати почуття ритму, координацію рухів; удосконалювати рухові здібності; відпрацьовувати жести й міміку (заняття 10)	1
4.	<i>Практична робота.</i> Детальний розбір подійового ряду п'єси, взятої до постановки. Відтворення в дії епізодів	2
5.	Тренінгове заняття з профілактики суїцидальності серед учнівської молоді: « <i>Життя – картина, ти – її творець</i> » (заняття 11).	1
6.	Тренінгове заняття з профілактики раннього алкоголізму та формування здорового способу життя « <i>Алкогольна залежність, як її уникнути</i> » (заняття 12).	1
7.	Тренінгове заняття з збереження та зміцнення репродуктивного здоров'я підлітка (заняття 13).	1
8.	<i>Практична робота.</i> Перші виходи на майданчик після застільного розбору п'єси, взятої до постановки.	2
9.	<i>Репетиції в декораціях.</i> Монтувальні та прогонні репетиції п'єси, взятої до постановки, в декораціях.	1

10.	Виступ з постановкою, що має на меті профілактику дитячого алкоголізму, суїцидальності та ранніх вагітностей, а також відповідального ставлення до почуттів оточуючих «Серце в долонях».	1
	Усього:	13
Розділ IV. *Розвиток ціннісних орієнтацій сучасного підлітка, як проєкція майбутнього образу власної сім'ї: «Ключові аспекти щасливої сім'ї»*		
1.	<i>Практична робота.</i> Попереднє обговорення тематики постановки та розподіл ролей.	1
2.	Тренінгове заняття з визначення ціннісних орієнтацій, профілактики домашнього насильства «Мелодія сімейної флейти» (заняття 13).	1
3.	<i>Практична робота.</i> Постановка інтонаційно-підтекстового забарвлення в п'єсі, взятій до постановки.	1
4.	<i>Практична робота.</i> Перше читання п'єси, взятої до постановки, з розбором дійового та подійового ряду. Встановлення надзавдання постановки, наскрізної дії та дійового завдання дійових осіб-персонажів.	2
5.	<i>Ритмопластика</i> Розвиток вміння володіти своїм тілом; розвивати почуття ритму, координацію рухів; удосконалювати рухові здібності; відпрацьовувати жести й міміку.	2
6.	Тренінгове заняття з розвитку підлітка, як особистості, розкриття його позитивних здібностей, засвоєння визначеного життєвими та суспільними потребами обсягу знань про особистість, взаєморозуміння «Моя індивідуальність» (заняття 14).	1
7.	<i>Практична робота.</i> Перші виходи на майданчик після застільного розбору п'єси, взятої до постановки.	2
8.	<i>Репетиції в декораціях.</i> Монтувальні та прогонні репетиції п'єси, взятої до постановки, в декораціях.	2
9.	Виступ з постановкою з профілактики домашнього насилля «Німий біль».	1
	Усього:	13
Розділ V. *Стратегія безпечної поведінки з протидії торгівлі людьми «Елементи торгівлі людьми»*		
1.	<i>Практична робота.</i> Перше читання п'єси, взятої до постановки, з розбором дійового та подійового ряду. Встановлення надзавдання постановки, наскрізної дії та дійового завдання дійових осіб-персонажів. Розподіл ролей.	2

2.	Просвітницьке заняття з формування навичок позитивного мислення та виявлення ресурсів особистості «Зміни себе сам» (заняття 15).	1
3.	<i>Практична робота.</i> Попередній розбір п'єси. Робота над сценічними образами.	2
4.	<i>Сценічна мова.</i> Використання різних груп з дихання: відпрацювання мовленнєвого вдихання і видихання, вправи зі звуками, на рахунок, на текстовому матеріалі. Вправи на дихання у фізичній дії. Дикція. Артикуляція (заняття 16).	2
5.	<i>Сценічне заняття з розвитку емоційної пам'яті</i> (заняття 17).	2
6.	Заняття-тренінг щодо попередження торгівлі людьми «Тенета сучасного рабства» (заняття 18).	1
7.	<i>Практична робота.</i> Зведення розроблених епізодів п'єси, взятої до постановки, в картини.	1
8.	<i>Практична робота.</i> Практичне закріплення з урахуванням дійових завдань п'єси, взятої до постановки, перші проби в костюмах	2
9.	Репетиції в декораціях. <i>Практична робота.</i> Монтувальні та прогонні репетиції п'єси, взятої до постановки, в декораціях.	2
10.	Проведення вистави з профілактики торгівлі людьми «Ілюзії життя».	1
	Усього:	16
Розділ VI. *Подолання внутрішньої стигматизації до людей з ВІЛ-позитивним статусом «Світ з його суспільним табу»*		
1.	<i>Практична робота.</i> Перше читання п'єси, взятої до постановки, з розбором дійового та подійового ряду. Встановлення надзавдання постановки, наскрізної дії та дійового завдання дійових осіб-персонажів. Розподіл ролей.	2
2.	Сценічна увага, як один з головних елементів сценічної дії (заняття 19).	1
3.	<i>Практична робота.</i> Зведення розроблених епізодів п'єси, взятої до постановки, в картини.	1
4.	Акторська майстерність. Пластичне перевтілювання (заняття 20)	1
5.	Заняття з елементами тренінгу з формування емоційної компетентності як життєвого ресерсу (заняття 21).	1
6.	Тренінгове заняття з розвитку комунікативних навичок для освоєння методики та створення атмосфери «живого спілкування» після спектаклю (заняття 22).	1

7.	<i>Практична робота.</i> Практичне закріплення з урахуванням дійових завдань п'єси, взятої до постановки, перші проби в костюмах	2
8.	Просвітницьке заняття з визначення поняття про ВІЛ-позитивний статус. Формування навичок толерантності до вразливих категорій населення. Запобігання дискримінації людей, які живуть з ВІЛ (заняття 23).	1
9.	<i>Репетиції в декораціях.</i> Монтувальні та прогонні репетиції п'єси, взятої до постановки, в декораціях.	1
10.	Постановка спектаклю з протидії дискримінації суспільства стосовно людей з ВІЛ-позитивним статусом « <i>Снівчуття приходить зранку</i> ».	1
	Усього:	12
Розділ VII. *Узагальнення результатів діяльності студії*		
1.	Рефлексійне заняття. «Кольоро- та мандалотерапія як засоби створення психоемоційного комфорту в колективі» (заняття 24).	1
2.	Заключне заняття з підбиття підсумків та обговорення майбутніх перспектив розвитку студії.	2
	Усього:	3
	Загальна кількість годин:	72 години

*Конспекти занять за посиланням:

https://drive.google.com/file/d/1P9hGhqNEgT_MxqN4MWodZc_WlmcvwUmg/view?usp=sharing

Змістова частина програми.

Кожна постановка театру – це своєрідне випробування для дітей. Підлітки вчаться бути організованими, самостійно дбати про себе й оточення, виконувати завдання керівника, можливо, найвідповідальніші в їхньому житті.

За допомогою соціально-психологічного театру людина може розвинути спонтанність, позбутися «шаблонного» реагування і поводитись усвідомлено й ефективно у складних ситуаціях.

Театр дає можливість отримати відповіді на запитання:

Чи наближаюсь я до своєї мети?

На що йдуть мої сили і час?

Чи усвідомлюю я свої справжні бажання?

Чи реалізую я свої надії, очікування, мрії, потреби?

Який кейс вмів я отримав в процесі постановки?

Як я набутті знання та навички можу втілити в реальному житті?

Під час кульмінації психодраматичної дії емоційний заряд групи досягає свого піку, і настає *катарсис* – внутрішнє очищення, мить емоційної реакції, що сприяє *інсайту* – просвітленню, іншому баченню та осмисленню ситуації, необхідному для розв'язання внутрішніх і міжособистісних проблем. Це стає можливим завдяки активізації стану «тут і тепер» в учасників соціально-психологічного театру – акторів і глядачів, емоційному зараженні аудиторії спільними переживаннями, включенню ресурсного потенціалу особистості через розв'язку фінальної частини вистави.

Театр сприяє відреагуванню емоційних переживань акторів і глядачів, що визначає його терапевтичний ефект. Метафоричність театральної дії справляє свій магічний вплив на акторів і глядачів, ініціює глибинні процеси особистісних змін, завдяки яким досвід участі у виставі може засвоюватися тривалий час, пласт за пластом.

Відтворення сценічних образів відбувається у різноманітних формах: переказ відібраного матеріалу, інсценування художніх текстів, імпровізація життєвих ситуацій. Для такого театру важливе не походження сценарію, а близькість і співзвучність сюжету особистим переживанням підлітків, доступність теми для сценічного втілення і особливо ресурсний потенціал фінальної частини вистави, який і спричиняє магічну дію на особистість актора і глядача.

Кожна постановка сприяє особистісному розвитку учасників. Через театральну гру учні отримують можливість вийти за рамки тієї реальності, у якій живуть, наділяючи предмети оточуючого світу іншими смислами. У сценічній практиці відбувається актуалізація чи набуття відсутнього досвіду, його усвідомлення і присвоєння через особисті переживання. Завдяки рефлексії, що супроводжує театральну гру, ми отримуємо ефективні інструменти корекції набутих стереотипів. Це сприяє відновленню цілісності особистості, підвищує відповідальність за власні вчинки, сприяє встановленню контролю над поведінкою.

Перед тим, як розпочати роботу над сценарієм, багато часу приділяється спеціальним заняттям на формування акторських умінь. Перш за все, це спеціальні завдання на формування чіткої вимови, адже акторів повинні добре чути і розуміти, про що вони говорять. Це розучування скоромовок, інтонування фраз. Велике значення мають і вправи на розвиток міміки і пантоміми. Відтворення певних образів має й велике корекційне значення. Наприклад, учні з підвищеним рівнем агресивності зображують маленьких і беззахисних тваринок, добрих і щедрих персонажів. А невпевнені у собі – успішних бізнесменів, королівських осіб.

Робота над будь-якою з постановок проходить у чотири етапи:

1 етап – вибір і обговорення проблеми.

Коуч разом з учасниками визначають актуальну проблему, яка може зацікавити і емоційно «зачепити» аудиторію. Для нашої шкільної громади актуальними виявилися проблеми наркозалежності, вживання алкоголю, суїцидальності та профілактика ранніх вагітностей серед підлітків та стосунки з батьками.

2 етап – робота над сценарієм.

На цьому етапі розписується сценарій, створюються портрети героїв постановки, підбирається музичне оформлення, створюються декорації.

На першу, дебютну, постановку був обраний готовий сценарій «Балет в тумані». Але в інших трьох була змінена велика частина та адаптована до кількості учасників і спільного рішення учнів тої чи іншої ситуації, обіграної в постановках.

Один з важливих моментів є визначення головних героїв і розподіл ролей. Важливо визначити характерні риси, емоції кожного, мотиви вчинків.

Саме тут активно здійснюється психологічна допомога тим, хто не здатен досягнути почуттів та переживань інших. Тому зміст корекційної роботи на цьому етапі: формування розуміння іншої людини, розвиток емпатії і толерантності, аналіз поведінки через розпізнавання особистісних рис.

Розподіл ролей також несе корекційне навантаження. Тут керівникові важливо продумати, як організувати роботу, щоб проблемні учні спробували нові моделі поведінки, побували «у шкурі» візаві. Варто також продумати ролі таким чином, щоб учні були здатні реалізувати поставлені цілі.

Велике значення для вистав соціально-психологічного театру має музика. Учні самостійно підбирали сучасні мелодії, які відображали емоційну атмосферу мізансцен.

3 етап – репетиції і сама вистава

Це найтриваліший етап роботи (тривалістю 1 місяць). Проводяться репетиції, відпрацьовується кожна фраза, кожен рух акторів. Як правило, все це відбувається після уроків. Тут важлива атмосфера, коли підліток вільно себе відчуває, проявляє ініціативу, ділиться думками і проблемами. Такі хвилини варті всіх на світі настановних бесід. Саме тут відбувається повільне перетворення особистості, з'являється взаєморозуміння, руйнуються стереотипи та зав'язується справжня дружба.

І, нарешті, сама вистава. Вона триває 15-25 хвилин, складається з 3-5 мізансцен і закінчується емоційним закликком до якоїсь конкретної дії чи вибору. Саме тут учні максимально вільно розкриваються, перевтілюються в свої образи, саме тут відчувають впевненість у собі, захват від ігри і постановки, визнання публіки, адже деякі з них є аутсайдерами в класі, яких просто не помічають. Коли фінальна сцена завершена, глядачам пропонується обговорити розвиток подій.

4 етап, останній – обговорення.

Етап обговорення вистави триває до однієї години. Він є дуже важливим у всій роботі театру. З глядачами обговорюється гра акторів, яскраві моменти вистави і, звісно, проблема; здійснюються спроби передбачити наслідки поведінки героїв, відбувається обмін почуттями, рефлексія. Дуже часто глядачі намагаються запропонувати свої, на їхню думку, найдоречніші варіанти фіналу постановки.

В такому театрі немає однозначних відповідей на питання, як і не може бути ідеального варіанту розв'язку подій. Дуже часто відбуваються палкі

дискусії на запропоновані теми. І це є найважливішим елементом цієї інтерактивної техніки.

Звісно, значна роль належить психологу-керівнику театру, який веде обговорення. Важливо відчуті і вчасно відреагувати на дії, висловлювання глядачів. Також відбувається і засвоєння інформації профілактичного змісту. Найбільший ефект досягається, коли джерелом інформації є самі підлітки.

Особлива увага на даному етапі приділяється заохоченню створення такої студії в освітньому закладі, а також на прикладі «живої книги» розкриваємо особливу роль кожного учасника студії, який займає свою особисту нішу в діяльності театру.

Робота між репетиціями

Для ефективного функціонування студії та популяризації в соціальних мережах її діяльності учасники залучені до створення сайту та спільнот, які інформують про все нове, що відбувається в «Sociolla». Важливим є також зміна діяльності для підтримання інтересу та розширення можливостей учасників, а саме знімання соціальних роликів, фотовиставок, проведення опитувань, участь у соціальних акціях та флешмобах. Такий собі аналог – діяльності громадської організації, що несе в собі «ефект дорослості» виконуючої місії.

Соціально-психологічний театр – це роздуми, досвід плюс дії. Великий вплив він має і на глядачів, і на самих акторів-учасників. У процесі занять з акторського мистецтва і безпосередньо під час роботи над роллю відбувається формування поведінкових і комунікативних навиків, що впливає на формування позитивної «Я-концепції».

Виконання ролей, підбір музики, створення образів – все це соціально значущі форми самовираження. В процесі «життя на сцені» відбувається самопрезентація і саморозкриття особистості.

Соціально-психологічний театр став способом вирватися із звичного оточення, приміряти на себе безліч ролей та ситуацій, програти найнеймовірніші та карколомні сюжети. Він дав шанс за допомогою творчого діалогу з однолітками-акторами осмислити власне ставлення до оточення, соціальних подій, фактів і всього того, що є вагомим, значущим і цінним для підлітків.

Рекомендована література

1. Василько В. С. Микола Садовський і його театр. К., 1962.
2. Хорал В. Зарубіжний прогресивний театр сьогодні. К.: «Знання».
3. Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка І В. Ц. Абрамян. – К.: Лібра, 1996.
4. Зайцев В. П. Режисура естради та масових видовищ: навч. посіб. В.П. Зайцев. – К.: Дакор, 2006.
5. Янц Н. Д. Основи сценарної роботи соціального педагога: курс лекцій Н.Д. Янц. – Переяслав-Хмельницький, 2009.
6. Бевз Г.М. Технологія проведення тренінгів з формування здорового способу життя молоді / Г.М.Бевз, О.П.Главник. – К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2005.

7. Максимова Н.Ю. Соціально-психологічні аспекти профілактики адитивної поведінки підлітків та молоді / Н.Ю.Максимова, С.В.Толстоухова. – К., 2000.

8. Методичні рекомендації та матеріали для практичного використання у профілактичній роботі з учнівською молоддю // Позакласний час. – 2000. – № 3. – С. 2-7. 21. Молодь України: стан, проблеми, шляхи розв'язання: зб. наук. публ. Укр. НДІ проблем молоді. – К., 1996. – Вип.5.

9. Конфліктологія: Учеб. / Под ред. проф. Л. М. Герасиной и М.И. Панова. Харьков: «Право», 2002.

10. Емельянов С.М. Практикум по конфликтологии. – 3-е изд. – СПб.: Питер, 2009.

11. Інтерактивні методи навчання: навч. посібник / [За заг. ред. П. Шевчука і П. Фенриха]. – Щецін: Вид-во WSAP, 2005.

12. Мілютіна К. Л. Теорія та практика психологічного тренінгу: навч. посіб. / К. Л. Мілютіна. – К.: МАУП, 2004.

13. Экман П. Психология эмоций. Я знаю, что ты чувствуешь / П. Экман; [пер. с англ.]. – [2-е изд.]. – СПб.: Питер, 2010.

ПРОФІЛАКТИЧНА ПРОГРАМА З РОЗВИТКУ ПОЗИТИВНОГО БАТЬКІВСТВА БАТЬКІВ УЧНІВ 1-Х КЛАСІВ «ШКОЛА ПОЗИТИВНОГО БАТЬКІВСТВА»

*Токова В. Б., практичний психолог
комунального закладу «Навчально-
виховне об'єднання №6 «Спеціалізована
загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів,
центр естетичного виховання
«Натхнення»
Кіровоградської міської ради
Кіровоградської області»*

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Завдання та цілі даної програми

Сім'ї здатні зміцнюватися і більшість сімей не хочуть завдавати шкоди своїм дітям, а за умови підтримки та навчання батьки можуть розвинути батьківські навички, щоб піклуватися та дбати про своїх дітей належним чином. Невід'ємною складовою роботи практичного психолога є навчання батьків батьківським навичкам. Кожна дитина заслуговує на те, щоб мати постійні позитивні сімейні зв'язки. Досягнути постійності можливо через сімейні

стосунки, які пропонують безпеку, стабільність, віддане батьківство, безумовну любов, підтримку на все життя. Основна цінність системи охорони дитинства сьогодні полягає у визнанні того, що діти мають право на виховання в постійній безпечній родині. Саме на цьому принципі побудована дана програма.

Адаптація програми «Школа позитивного батьківства» була проведена на базі НВО №6 м. Кропивницького з метою створення комплексної системи сімейних форм виховання. Зусилля програми «Школа позитивного батьківства», в першу чергу, спрямовані на захист дитини від жорстокого поводження та недбалого ставлення з боку батьків, позитивних взаємовідносин у родині. Бачити особистість в дитині, вчитися цінувати її, зростати разом з нею, сприяти створенню найкращих можливостей для її стабільного та гармонійного розвитку – не тільки відповідально, почесно, складно, але й водночас радісно. Програма «Школа позитивного батьківства» зосереджує увагу на позитивних гранях батьків, тому її основна ідея – поважати та підтримувати батьків. Заслуговує на окрему увагу те, що програма «Школа позитивного батьківства» спрямована на запобігання жорсткому поводженню з дитиною, її бездоглядності та призначається передусім батькам, які потребували допомоги у вирішенні складних проблем у вихованні дитини і для яких батьківство не завжди було в радість. Завдяки участі в програмі їхні погляди поступово змінювалися, вони набували нових знань та навичок, спроможності виконувати функції позитивного батьківства, розвивали в собі батьківську компетентність.

Надзвичайно важливим є те, що програма зорієнтована на навчання батьків, які мають дітей 6-7 років, адже у цей час у дітей формуються навички відповідального ставлення до своїх обов'язків, навичок працювати в команді, формуються риси характеру, світосприйняття, інтелектуальний розвиток особистості дитини.

Безперечною цінністю програми є те, що в ній зустрічаються нові, іноді незвичні підходи до процесу виховання, зокрема привернення уваги до важливості піклування батьками не тільки про дитину, але й про самих себе, що є не типовим для української культури. То ж батьки, залучені до навчання за програмою, усвідомлюють: щоб краще піклуватися про своїх дітей, необхідно піклуватися про себе. Дуже важливо, що кожне заняття знайомить батьків з особливостями того чи іншого вікового періоду дітей і направлене на відпрацювання практичних навичок. Серед них найголовнішими є: навички спілкування, застосування нефізичних методів дотримання дисципліни використання прийомів, технік управління своїм станом та поведінкою. Причому батьки отримують конкретні рекомендації та настанови щодо алгоритму поводження з дитиною у певних ситуаціях, висловлення своїх почуттів, попередження конфліктних ситуацій.

Програма побудована на принципах:

- розвиваючого навчання;
- системності й послідовності навчання;
- доступності;
- індивідуалізації;

- співробітництва й кооперації;
- м'якого змагання;

Метою програми «Школа позитивного батьківства» є: підвищити рівень компетентності батьків у догляді, вихованні та розвитку дітей, сприяти формуванню та розвитку усвідомленого батьківства.

Визначена мета досягається за допомогою таких завдань:

- надати інформацію батькам про розвиток дитини у певний віковий етап; прийомів конструктивної взаємодії зі своїми дітьми, забезпечення дисципліни без покарань, спілкування, управління стресом та подолання конфліктних ситуацій;
- сформувати практичні навички щодо використання ефективних технік, прийомів, форм та методів виховання, організації змістовного дозвілля;
- навчити батьків піклуватися про себе, щоб краще розуміти, доглядати та виховувати дитину;
- сприяти формуванню громадської думки щодо цінності дитини і батьківства.
- спонукати батьків до ретельного осмислення власного життя та ставлення до своїх дітей; самоосвіти та самовдосконалення;
- Допомогти батькам визначити, зробити кроки до позитивних змін та «закріпити їх»;
- Запобігти бездоглядності, жорсткому поводженню з дитиною.

Цільова група – батьки учнів 1-х, 5-х класів, які хочуть покращити своє розуміння у питаннях розвитку та виховання дитини.

Цінність програми полягає в тому, що це можливість для батьків:

- Впевнитися, що проблеми у вихованні дітей мають й інші сім'ї; познайомитися і домовитися про взаємодопомогу наподальше;
- Усвідомити себе «відповідальними не *за* дитину, але відповідальними *перед* дитиною» (Ф. Дальто), навчившись оцінювати свою поведінку, свої дії з позиції дитини;
- Набути нові знання і практичні навички, що допомагають відчувати задоволення від батьківства; змінити на краще стосунки з дітьми та зробити їх щасливими.

Особливості програми:

1. *Основна форма організації роботи.* Основою програми «Школа позитивного батьківства» є заняття з батьками, на яких вони дізнаються, що означає бути батьками, що таке розвиток дитини, усвідомлять власні почуття та ставлення до дітей тощо.

2. *Кількість слухачів на занятті.* Середня кількість слухачів на занятті курсу програми «Школа позитивного батьківства» становить 10-20 осіб. Рекомендується набирати групу з 10-15 осіб, щоб в усіх батьків була можливість активно працювати. Не доцільно набирати групу менше 8 слухачів, адже з практики відомо, що не всі зможуть відвідувати заняття через хвороби чи об'єктивні сімейні обставини.

3. *Критерії відбору батьків до участі у програмі «Школа позитивного батьківства».* Варто пропонувати участь обом батькам (навіть якщо вони не перебувають у шлюбі). Заохочуючи участь партнера, ми створюємо ситуацію, яка надає парі підтримку та сприяє її єднанню; можливість спільно працювати задля бажаних змін у виконанні своїх батьківських функцій та в інших сферах життя. Перед слухачами курсу висувається вимога в тому, що вони будуть регулярно відвідувати усі заняття та повідомляти, якщо не зможуть прийти. Батьків заохочують брати активну участь у заняттях, ділитися своїми думками та почуттями, підтримувати одне одного. Від батьків очікується, що вони виконуватимуть загальні домовленості на засадах конфіденційності.

4. *Обстановка.* Привітна та неофіційна обстановка створить атмосферу, за якої кожен із присутніх почуватиметься безпечно та зручно. Батьки, зазвичай, сидять півколом, щоб кожен міг бачити фліпчарт або телевізор. Вони цінують такі умови відвертого спілкування з іншими батьками.

5. *Час.* Кожне заняття триває орієнтовно 45-60 хвилин. Час початку занять за програмою є важливим. Бажано проводити їх увечері, щоб могли прийти батьки, які працюють.

6. *Матеріали.* Заняття мають бути забезпечені різноманітними роздатковими матеріалами. Доцільно мати копії роздаткових матеріалів з попереднього заняття для тих, хто його пропустив або загубив свої матеріали. Впродовж курсу часто використовуються фліпчарти. Це хороший засіб зосередити загальну увагу учасників. Застосування фліпчартів стає цікавішим, якщо урізноманітнити кольорову гаму написаного на них, тому потрібно мати маркери різних кольорів.

7. *Побудова заняття.* План заняття можна легко корегувати відповідно до потреби групи. У більшості випадків на заняттях буде використаний елемент повторення вивченого на попередньому занятті. У ході повторення батьки матимуть можливість поділитись своїми успіхами та досвідом. Повторення також допомагає стабілізувати та підсилити значення основних ідей теми, а батькам звикнути до нової інформації та розпочати використовувати її на практиці.

ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРИНЦИПИ ПРОГРАМИ «ШКОЛА ПОЗИТИВНОГО БАТЬКІВСТВА».

1. Бути батьками – найважливіша та найскладніша робота.
2. Батьки – основа сім'ї. Ми є найпершими та найважливішими вчителями своїх дітей та прикладом для наслідування.
3. Щоб піклуватися про дітей, батьки повинні піклуватися про себе.
4. Потрібно вчитися бути батьками. Цей процес триває постійно та завжди змінюється. Він просувається невеликими кроками. Важливо вдячно ставитися до набутого досвіду та докладених зусиль і визнавати це як свої надбання.
5. Ми вчимо своїх дітей словом та власним прикладом.
6. Кожен батько/мати та кожна дитина є особливими.
7. Важливо спиратися на сильні сторони.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Тема	Мета заняття	Зміст
1	*Мистецтво дарувати любов*	<p>Допомогти батькам усвідомити важливість правильного партнерського спілкування. Сформувати в них уміння й навички конструктивної взаємодії з дітьми у сім'ї. Сприяти критичному осмисленню усталених стереотипів сімейного виховання.</p> <p>Розширювати знання про роль емоційної сфери у становленні особистості дитини та відпрацьовувати навички емпатійного реагування на дитячу поведінку. Розвивати навички конструктивного спілкування, творчий потенціал, сприяти самовдосконаленню.</p>	<p>Вправа «Мовленевий клубочок»;</p> <p>Вправа «Слова схвалення»;</p> <p>Вправа «Продовжіть речення»;</p> <p>Вправа «Лелека»;</p> <p>Створення схеми «Засоби спілкування»;</p> <p>Вправа «Німе кіно»;</p> <p>Міні-лекція «П'ять мов любові до дітей»;</p> <p>«Розігрування проблемних ситуацій»;</p> <p>Вправа «Здійснення очікувань»;</p> <p>Вправа «Подарунок на згадку».</p>
2	*Щаслива родина-щаслива дитина*	<p>Ознайомити батьків з особливостями впливу стилю спілкування в сім'ї на емоційне благополуччя дітей; формувати вміння аналізувати свої виховні впливи на дитину та їх наслідки, сприяти конструктивному спілкуванню дорослого з дитиною; розвивати уміння членів сім'ї взаємодіяти у спілкуванні та поведінці; зміцнювати та зберігати родинні відносини.</p>	<p>Вправа «Привітання»;</p> <p>Вправа «Чарівна свічка»;</p> <p>Очікування «Дерево пізнання»</p> <p>Асоціативний куц «Світ дитинства»;</p> <p>Інформаційне повідомлення «Чинники, які впливають на розвиток дітей»;</p> <p>Рухлива гра «Австралійський дощ»;</p> <p>експеримент «Склянка води»; вправа «Образ щасливої дитини»;</p> <p>рухливі ігри «Малюємо цифри»;</p> <p>«Чарівна скринька».</p>

3	*Урок спілкування*	<p>Сприяти підвищенню рівня психолого-педагогічної компетентності в питаннях сімейного виховання; дати батькам можливість поділитися власним досвідом; виявити протиріччя і проблеми у використанні методів сімейного виховання; визначити правила «мови прийняття» і «мови неприйняття»;</p> <p>активізувати комунікативну взаємодію в сім'ї, здатність батьків до аналізу своєї виховної діяльності та об'єктивної оцінки її результатів.</p>	<p>Вправа «Сімейний альбом»;</p> <p>метод «Групування»;</p> <p>обговорення педагогічної ситуації;</p> <p>Виховний сюжет «Батьківське каяття»;</p> <p>Тест «Яких принципів Ви дотримуетесь у вихованні дітей»;</p> <p>Інтерактивна гра «Незакінчені речення»;</p> <p>Вправа «Скринька почуттів»;</p> <p>Виховний сюжет «Що сказав Румі»; гра «Карусель».</p>
4	*Діти-дзеркало батьків*	<p>Сприяти становленню батьківської компетентності шляхом усвідомлення і осмислення механізмів діалогічного спілкування та формування вмінь і навичок конструктивної взаємодії з дітьми у сім'ї.</p>	<p>Вправа на згуртованість «Вітаю Вас»;</p> <p>Вправа «П'ять найважливіших подій у моєму житті»;</p> <p>Мовленевий тест «Які Ви батьки?»;</p> <p>Вправа «Правила для дитини»;</p> <p>Вправа «Як звернутися до дитини?»;</p> <p>Вправа «Три важливі слова»;</p> <p>Міні-лекція «Три шляхи у вихованні»;</p> <p>Моделі стосунків з дітьми; вправа «Я мрію що моя дитина...»;</p> <p>Історія для натхнення; вправа «Я добрий вихователь»;</p> <p>Рефлексія.</p>

5	*Заохочення і покарання, їх роль у вихованні дітей*	<p>Розширення уявлень батьків про вплив різних заохочень і покарань на дітей і про різноманітність способів впливу для корекції поведінки.</p> <p>Завдання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Освітні: ознайомити батьків з прийомами побудови гуманних взаємин у родині. • Виховні: формувати у батьків грамотне ставлення до застосування методів заохочення та покарання дитини; спонукати батьків задуматися над стилем взаємин у сім'ї; сприяти формуванню уявлень про істинний батьківському авторитеті і бажанням його проявити в стосунках з дітьми. • Інформаційні: з'ясувати, які методи заохочення і покарання воліють застосовувати батьки учнів. • Спеціальні: надати батькам психолого-педагогічну допомогу у вирішенні складних проблем сімейного виховання, провести профілактику формування шкідливих звичок та правопорушень. 	<p>Вправа «Привітання»; Читання в особах; Вправа «Терези»; Інформаційне повідомлення; Педагогічні ситуації; Відеоролік; «Не бийте дітей»; Вправа «Кулачок»; Вправа «Вода»; Притча, рефлексія.</p>
6	*Я знаю свою дитину (заняття-гра)*	<p>Отримати відомості про відносини між дітьми і батьками; формувати комунікативну компетентність в процесі спільної творчої діяльності; виховувати любов і повагу до членів своєї сім'ї, сприяти тісному контакту та взаємопорозумінню між батьками та дітьми.</p>	<p>Конкурси «Бліц опитування»; «Один з чотирьох»; «Де я? Знайди мене!»; «Міркувалки»; «Музичний»; «Як я проводжу вихідний день»; рефлексія.</p>

7	<p>*Як виховати в дітей особистість*</p>	<p>Допомогти батькам усвідомити важливість правильного партнерського спілкування. Сформувати в них уміння й навички конструктивної взаємодії з дітьми у сім'ї. Сприяти критичному осмисленню стереотипів сімейного виховання. Розширювати знання про роль емоційної сфери у становленні особистості дитини та відпрацьовувати навички емпатійного реагування на дитячу поведінку. Розвивати навички конструктивного спілкування, творчий потенціал, сприяти самовдосконаленню.</p> <p>Визначити причини переваги негативних чи позитивних емоцій в учнів, допомогти батькам усвідомити важливість правильного партнерського спілкування в родині. Сформувати уміння й навички конструктивної взаємодії з дітьми у сім'ї. Сприяти критичному ос-мисленню стереотипів сімейного виховання. Розширювати знання про роль емоційної сфери у становленні особистості дитини та відпрацьовувати навички емпатійного реагування на дитячу поведінку. Розвивати навички конструктивного спілкування, творчий потенціал, сприяти самовдосконаленню.</p>	<p>Вправи: «Вітаю Вас», «Ми-батьки, а це означає...», «Прислів'я про добро», «П'ять добрих слів»; Практичне завдання «Скринька ідей»; Інформаційне повідомлення; Побажання батькам.</p>
---	---	---	--

8	*Емоції негативні та позитивні*	Закріпити навички саморегуляції; пошуку резервів, способів ефективного слухання; усвідомлення «дистанції» у вихованні дитини, спільне обговорення результатів занять; одержання зворотного зв'язку; підбиття підсумків, прощання з учасниками.	Проблемне питання; Вправа «Незакінчені речення»; Інформаційне повідомлення; Рекомендації батькам.
9	*Як допомогти дитині подолати фобії*		Вправи: «Валіза», «Коло зворотнього зв'язку», «Поема про культуру батьківського спілкування», «Ідеальний батько та дитина», «Мені подобається в тобі»; Інформаційне повідомлення; Поради «Як батьки можуть допомогти дитині»; Рефлексія.
10	*Підсумкове заняття*		Вправи: «Озеро спокою», «Справжні і помилкові ствердження», «Типові повідомлення», закріплення правил ефективного слухання, «Позиція зверху і знизу», «Суперництво», «Фотографія на пам'ять», «Дерево», релаксація «Повітряні кульки», реалізація сподівань.

*Конспекти занять за посиланням:

<https://docs.google.com/document/d/1NWf0zwebPAeBd6bkLhh7OjmUe3d9WkTkF WW9qAuOK20/edit?usp=sharing>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Полюхович Г.П. «Інструктивно-методичні матеріали. Робота з батьками».
2. Гиппенрейтер Ю.Б. Общаться с ребёнком. Как? [Текст] – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Че Ро : Сфера, 2001.
3. Островская Л.Ф. Беседы с родителями о нравственном воспитании школьника [Текст] – М.: Просвещение, 2005.
4. Робота з батьками молодших школярів / упоряд.: Т. Бишова. – К.: Шк.світ, 2008.
5. Барішполь С.В. Посібник практичного психолога: психодіагностика, тестування. – Х. : ВГ «Основа», 2009.
6. Н. Кучерява. Батьки і діти: встигаємо, не поспішаючи /Практичний психолог: Дитячий садок. – 2014. – 11 с.
7. Г. Нижник. Стежиною батьківської мудрості: тренінг для батьків /Психолог дошкілля. – 2010. – 15 с.
8. Л. Кошицька, Л. Лотоцька. Особливості дітей п'ятого року життя /Психолог дошкілля. – 2010. – 2011.
9. Електронні книги видавництва «Ранок» – збірник «Позитивне батьківство. Що це?».
10. Присяжна Л.М. «Майстер-клас на тему «Організація діяльності Школи батьківства».
11. Видавництво Шкільне життя. Збірник «Батьківські збори».
12. Посібник Загадковий світ емоцій. Розвиток емоційної сфери дошкільників / Упоряд. І.В.Молодушкіна. – 2-ге вид. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 207 с.,
13. Посібник Стреж Л.В. «Сходінки адаптації дітей раннього віку».

ВИСНОВКИ

Цей збірник присвячений узагальненому досвіду роботи практичних психологів та соціальних педагогів з напрямку профілактичної діяльності в закладах освіти.

Збірник «Профілактичні програми з досвіду роботи працівників психологічної служби закладів освіти Кіровоградської області» розкриває місце і роль соціально-психологічної профілактики в системі діяльності практичного психолога і соціального педагога, а також методичні засади організації психопрофілактичної роботи з дітьми та підлітками.

Представлені у збірнику профілактичні програми відображають актуальні напрямки психопрофілактичної діяльності в закладах освіти. Це і профілактика негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі, це робота з батьками щодо відповідального батьківства, формування навичок самоактуалізації, саморозвитку, самовдосконалення особистості тощо.

Загалом тематика даних програм відображає основні аспекти організації та проведення профілактичних заходів у рамках професійної діяльності

працівників психологічної служби, розкриває специфічні особливості, цілі та завдання, охоплює найбільш актуальні на сьогоднішній день напрямки профілактичної роботи з дітьми, батьками та педагогами.

Так, частина шкільної студії соціально-психологічного театру «Sociolla» у профілактичній діяльності серед учнівської молоді підсилює позитивний вплив на формування світогляду юного покоління, суттєво зменшує ризики і підвищує індивідуальний потенціал благополуччя. Результатом проекту стало охоплення великої кількості учнів навчальних закладів міста інформаційно-профілактичною роботою. В результаті чого учні мали можливість не тільки почути і побачити правдиву інформацію, але й самі змогли взяти активну участь в обговоренні проблем та пошуку виходу із складної життєвої ситуації, набули навичок прийняття правильного рішення.

Для підвищення розвитку соціально-комунікативних здібностей та формування активної життєвої позиції особистості, здатної досягти успіху і реалізувати себе у суспільстві, був розроблений тренінг «Крок до успіху». В його основу були закладені методи навчання, які спрямовані на стимуляцію взаємодії учасників, а також формування комунікативних та соціальних компетентностей.

Програма «Школа позитивного батьківства» призначена передусім батькам, які потребують допомоги у вирішенні складних проблем у вихованні дитини, а також спрямована на захист дитини від жорстокого поводження та недбалого ставлення з боку батьків і позитивних взаємовідносин у родині. Завдяки участі в програмі погляди батьків поступово змінюються, набувають нових знань та навичок щодо спроможності виконувати функції позитивного батьківства, розвивати в собі батьківську компетентність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка І В. Ц. Абрамян. – К.: Лібра, 1996.
2. Бантишева О.О. Емоційний інтелект та чинники, що впливають на рівень його розвитку [Електронний ресурс] / О.О. Бантишева // Матеріали Двадцять восьмої Міжнародної науково-практичної «Іноваційний потенціал світової науки – XXI сторіччя» (08-13 жовтня 2014 року). – Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/28/bantysheva.php>.
3. Баришполь С.В. Посібник практичного психолога: психодіагностика, тестування. – Х.: ВГ «Основа», 2009.
4. Бевз Г.М. Технологія проведення тренінгів з формування здорового способу життя молоді / Г.М.Бевз, О.П.Главник. – К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2005.
5. Вчимося вирішувати проблеми / Т.В. Азарова, О.І. Барчук, Т.В. Беглова, М.Р. Бітянова, Е.Г. Корольова, О.М. Пяткова; під заг. ред.. М.Р. Бітянової. – К.: Главник, 2007. – 144 с.
6. Джонсон Девід В. Соціальна психологія: тренінг міжособистісного спілкування / Пер. з англ. В. Хомика. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003. – 288с.
7. Изард К. Психология эмоций / К. Изард. – СПб.: Питер, 2000. – 464 с.
8. Максимова Н.Ю. Соціально-психологічні аспекти профілактики адитивної поведінки підлітків та молоді / Н.Ю.Максимова, С.В.Толстоухова. – К., 2000.
9. Методичні рекомендації та матеріали для практичного використання у профілактичній роботі з учнівською молоддю // Позакласний час. – 2000. – № 3. – С. 2-7.
10. Молодь України: стан, проблеми, шляхи розв'язання: зб. наук. публ. Укр. НДІ проблем молоді. – К., 1996. – Вип. 5.
11. Н. Кучерява. Батьки і діти: встигаємо, не поспішаючи / Практичний психолог: Дитячий садок. – 2014. – 11 с.

Профілактичні програми з досвіду роботи працівників психологічної служби закладів освіти Кіровоградської області

Збірник профілактичних програм

Підписано до друку 05.06.2020 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк – принтер. Тираж 100 прим.
Зам. № 330

КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», вул. Велика Перспективна, 39/63,
Кропивницький, 25006

Віддруковано в лабораторії інформаційно-методичного забезпечення освітнього
процесу КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», вул. Велика Перспективна 39/63,
Кропивницький, 25006